

БОГОСЛОВЉЕ

ОРГАН ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ
ФАКУЛТЕТА

ГОДИНА VIII

СВЕСКА 1.

DR. ДУШАН ГЛУМАЦ, ДОЦЕНТ

ТАЛМУДСКИ ТРАКТАТ О ПАСХИ (PESAHIM). (У ПРЕВОДУ СА ЈЕВРЕЈСКОГ И СА КОМЕНТАРОМ)

У другом одељку („seder“) Талмуда, који се зове Moéd („празници“) на трећем месту по реду, стоји расправа (massehet) о празновању пасхе са законским прописима и обичајима о томе, због чега се и зове „Pesahim“ (или можда тачније „Pesah“ јер се ради само о једном празнику) = пасха.

Ти законски прописи претумачени су правничким језиком т. ј. збијеним реченицама и изрекама појединих учитеља-равина нарочито у т. зв. Mišni, и то на јеврејском језику, док је Gemara писана већ на арамејском.

У самоме трактату излажу се прописи који су директно везани уз празновање пасхе, али без систематског реда. Како су ти законски прописи збијени у Мишни, то и овде дајемо само превод Мишне по тексту који се налази у штампаном издању Талмуда од 1908 год. (Talmud Babeli; Вилна, и Talmud jerušalmi Krotošin 1860—67) а употребљена су и издања (са преводом) H. Stracka (Pesahim, Leipzig 1911), Sammter-Baneth-a (Mischnajoth, Berlin 1885 ff.), G. Beera (Pesachim Ostern) Giessen 1912¹ Н. Переферкович: Талмудъ Мишна и Тоцефта, том II С. Петербург 1903 као и издање L. Goldschmidta: Talmud Babeli — Der balylonische Talmud mit Einschluss der vollständigen Mišnah herausgegeben nach der ersten zensurfreien Bombergschen Ausgabe (Venedig 1520—23) nebst Varianten der Späteren, von S. Lorja. J. Berlin. J. Sirkes u. a. revidirten Ausgaben und der Muenchener Talmudhandschrift möglichst Sinn-und Wortgetreu übersetzt. Berlin und Wien 1925. II. Band и Jac. Levy: Neuhebräisches und chaldäisches Wörterbuch über Talmudim und Midrašim; Leipzig 1888 (I—IV). Како се Христова последња вечера (Марк. 14, 1. след.

¹ Die Mischna Text Übersetzung und ausführliche Erklärung herausgg.
von Dr. Georg Beer und D. Oscar Holtzmann; Giessen b. Töpelmann.

Мат. 26, 17. Лук. 22, 7. Јов. 13, 1.29. 18, 28. 19, 24) врло често доводи у везу са пасхом, уверени смо да ће и талмудске наредбе о празновању тога празника, добро доћи свакоме богослову, нарочито и због тога, што се и сам наш Спаситељ, мање више, равнао по тима прописима.

ТРАКТАТ О ПАСХИ (MASSEHET PESAHIM).

I. ДЕО

При освитку четрнаестог [Нисана] тражи се квасно уз светло свеће [лампе].¹

Ни на једном месту, где се квасно не оставља, не треба тражити. Али зашто рекоше [научењаци]: „два реда у подруму“? [То се односи] на место где се оставља квасно. Присталице Шамајеве веле: два реда кроз цели подрум, а присталице Хилелове веле: два реда вањска, то јест најгорња.²

Не треба се бринути да ли је ласица пренела [квасно] из неке куће у [другу] кућу или с једнога места на друго. Јер кад би се тако [поступало], [могло би се пренети и] из једног дворишта у [друго] двориште и из једног града у [други] град, и [свему] томе не би било краја. —

Раби Јуда вели: Тражи се [квасно] при освитку четрнаестога и четрнаестога у зору и у време уклањања,³ али на-

¹ Према законским прописима Торе, за време пасхе ништа кваснога не сме бити у кући (Излаз. 12, 15), и све се [квасно] мора уклонити и спалити. Због тога се одређује да се већ при освитку („'ог“) 14. мора претражити цела кућа. Како је код Јевреја дан почињао увече то значи да се већ 13 нисана по подне морало приступити томе тражењу и уклањању свега кваснога. То показују и речи „le'or hanner“ = „уз свећу“, „уз светло лампе“. Код датума 14 не спомиње се месец нисан јер се узима као познато у коме је месецу пасха. Нисан је месец који спада у нашем априлу, а име му је од вавилонскога nisanpu.

² У подруму („martef“) где стоје мешине за вино или зејтин, једна над другом и једна иза друге, мора се исто тако тражити квасно, јер неко може, случајно, када иде у подрум, да понесе са собом комад хлеба и да га заборави. Разуме се да се то квасно може оставити само међу посудама које стоје напред. Због тога присталице Шамајеве академије захтевају да се кроз цео подрум морају претражити два реда посуда, док Хилеловци, блаже, захтевају да се имају прегледати само прва два предња реда, према улазу и то они који су један над другим.

³ Т.ј. све до подне када се све квасно спаљује. (Beeg. o. c. 112.. Strack. O. c. 2).

учењаци веле: ако се није тражило при освите [још] четрнаестога, нека се тражи четрнаестога [по дану]. Ако се није тражило ни четрнаестога, нека се тражи за време [„усред“ „betok“] празника, а ако се није тражило за време празника, нека се тражи после празника.¹

А оно [квасно] што се хоће да се задржи [за јело], нека се пажљиво спреми, да не буде потребно тражење [још једаред].²

Раби Меир вели: Једе се [квасно] целога петога [сата], а спаљује се на почетку шестога. Раби Јуда вели: једе се целога четвртога [сата], а у сумњи је за целога петога, а спаљује се на почетку шестога.³ Још рече Раби Јуда: два колача од захвалне жртве који су били неупотребљиви, лежали су (14. Нисана) на крову аркада (храма). Цело време док су они лежали, сав је народ јео (квасно). Кад би се један (од њих) уклонио, било се на опрезу па се није јело (квасно), али се није ни спаљивало. Када би се обадва (колача) уклонила, сав би народ почео да спаљује (квасно).⁴ Рабан Гамалиел (Гамалило) вели: профано једе се за време целога четвртога (сата). Терума⁵ цео пети а спаљивање је на почетку шестога.

¹ Оно што је било квасно пре самога празника, никако се несме употребити ни после празника, него се има накнадно уништити, ако се није доспело да се претраже сва места у кући.

² „Umâ šeħu, meħajjev“ t.j. ако се хоће оставити хлеба колико ће још бити потребно за јело до самога празника, то се тај хлебац мора спремити на сигурном месту да се не развуче по кући.

³ Дан је био раздељен на дванаест сати, а исто тако и ноћ, а бројало се од изласка сунчевог по прилици од 6. сати. Пети сат би био од 10—11 сати.

⁴ Колачи које спомиње Раби Јуда сигурно су „hallot lehem hames“ — колачи од кваснога теста, који су се приносили код захвалне жртве („Todâ“) уз бесквасне колаче (Левитска 7, 13). Један део од њих припадао је свештеницима и они су их морали појести још истога дана (Лев. 7, 14, 22, 30.) Што се није појело, било је неупотребљиво („pasūl“), није се смело употребљавати, него се морало спалити. Таква два квасна колача служила су 14 нисана као сигнал народу докле се сме јести квасни хлебац, и стојали су на крову трема са ступовима („'istevâ = στοῦ, Beer. o.c. 113), који је опкољавао спољашње предворје храма.

⁵ „Тегума“ — „Уздизање“ је део који се има оделити од теста (када се меси), или од жетвеног приноса, за посвету Јахвеу, и спалити на ватри (не жетвеној). Само у случају Лев. 8, 25—28 Изл. 29, 14. спаљује се на жртвенику док је од осталих припадао свештеницима.

Раби Хананја, старешина свештенички, вели: за цело своје време нису се свештеници устручавали да спаљују заједно месо које је постало нечистим другостепеном нечистотом („*bivelad hattuma*“) са месом које је нечисто првостепеном нечистотом („*beav hattuma*“), и ако су (на тај начин) додавали (јачи степен) нечистоте његовој (дотадањој) нечистоти.¹

Раби Акиба је додао: у своје време нису се свештеници устручавали да пале зејтин, који је постао неупотребљивим због (додира) једнога који се тога дана купао. (да се очисти од нечистоте), у светњаку (лампи), који је (светњак) постао нечистим додиром једнога који се онечистио о мртваца, и ако су му (на тај начин) повећавали (степен) нечистоте његовој (првотној) нечистоти.²

¹ Ради се о култској чистоти и нечистоти. Према старозаветним прописима има више врста нечистота, када се постаје „нечистим“ („*ṭam'e*“) т.ј. када се не сме ступати у свету заједницу или долазити на Богослужење, и када се имају извршити становите радње да се човек поврати у стање култске чистоте („*ṭahor*“). Те нечистоте настају или 1.) услед неких болести (на пр. губа) или сексуалних и телесних процеса 2.) додиром лешине и 3.) додиром стрвина или једењем неких нечистих животиња или крви. При томе се може сам човек инфицирати нечистотом али тако инфицирани може опет у неким случајевима пренети нечистоту и на другога (Лев. 11—15, 17, 21, 22. Број 5, 19.). У време Мишне почиње разликовање степена нечистоте и то пет таких степена: 1.) Изворна нечистота, пранечистота ('*avi 'avoṭh hattum'a* „праотац нечистоте“) на пр. лешина мртваца која чини нечистим свакога који само ступи у собу где је мртвац. 2.) Главна (првостепена) нечистота („*'av hattum'a*“ = „отац нечистоте“) на пр. човек који је постао нечистим у 1. случају, преноси нечистоту на све са чим дође у лотицаж (и на људе). 3.) Прво (степено) нечисто („*gišon latṭum'a*“ или „*veṭad latṭum'a*“ „син нечистоте“) што је постало нечистим (само ствари и јело) додиром из 2. случаја. 4.) Друго (степено) нечисто („*šeini latṭum'a*“) оно што је постало нечистим кроз 3. случај и 5.) Треће (степено) нечисто „*šeili si latṭum'a*“ света јела и уздизања онечишћена кроз 4. случај (Goldschmidt, o. c. Bd I. 301 Апт. 4.). — Свештеници су мешањем различних степена нечистих јела повећавали нечистоту онога које је било нечисто трећестепеном нечистотом на другостепену нечистоту, јер су га доводили у непосредни додир са „*'av hattum'a*“.

² Ради се о зејтину уздизања дакле освећеном, који је припадао свештеницима (Број 18, 12.). Овај који се чистио од нечистоте морао се тога дана окупати и остајао је нечист још до јувече тога дана; то је „*tevui jom*“ (Лев. 15,5. след. 22,6 след.) Такви човек већ није могао инфицирати нечистотом обичне профане ствари. али освећене или које су за Богослужење, својим додиром чинио је неупотребљивима („*pasūl*“)- и ако нису постала

Раби Меир рече: из ваших смо речи научили да се на пасху сме спаљивати чисто уздизање (*teruma*) са оним које је нечисто.¹

На то му рече раби Јосе: То није тачно решење јер се раби Елиезер слаже са раби Јошуом, да се ово спаљује за себе а оно (опет) за себе. А у чему се не слажу? (Не слажу се) за сумњиво („*teliya*“)² и за (доиста) нечисто. Јер раби Елиезер вели: ово се спаљује за себе а оно за себе, док раби Јосуа вели: обадвоје заједно.

II. ДЕО

За све време док је дозвољено једење (кваснога) сме се давати за јело и стоци и зверима и птицама, а (може се) и продавати странцу³ и дозвољено је (тиме) користити се. Али чим прође (дозвољено) време, забрањено је тиме се користити; не сме се чак (тиме) потпалити ни пећ или огњиште.

Раби Јуда вели: нема другог начина уклањања кваснога, сем спаљивања, док научењаци веле да се може стуцати и расути у ветар или бацити у море.

Квасно једнога странца (нејеврејина) над којим је прошла пасха, дозвољено је за употребу, али (квасно) једнога израиљца није дозвољено, јер је казано: „да се не види код тебе“ (квасно) (Излаз. 13, 7.).

Ако странац даде израиљцу зајам (новчани) на његово квасно, може се (то квасно) употребљавати после пасхе⁴, али ако израиљац даде странцу зајам на његово квасно, не сме се употребљавати после пасхе.

нечисте („*tame*“) (Strack, Einleitung in den Talmud und Midraš, München 1921. 5. Aflge s. 62; Beer. o. с. 117). Такав зејтин, који је само „*pasūl*“, сипањем у лампу која је нечиста („*tame*“), јер ју је својим рукама дотакао нечисти од лешине мртваца („*tame met*“), постаје и сам нечистим („*tame*“).

¹ Чисто уздисање („*teruma tēhoga*“), мисли се на квасно које се може спаљивати до 14. нисана у подне, и цела је дискусија око тога да ли се сме спаљивати са нечистим.

² Када се незна сигурно да ли је ствар постала нечистом или је остала култски чиста.

³ Странац („*poklri*“) је сваки нејеврејин који живи са јеврејима. Њима се сме продати квасно, јер они не смију славити пасху (Излаз. 12. 43).

⁴ Јер тиме што је код странца, узима се да је уклоњено и да за време празника не припада власнику (израиљцу),

Квасно, на које падне смеће, вреди као да је уклоњено. Рабан Симон бен Гамлиел вели: све што псето не може да нађуши (под смећем).

Ако тко на пасху једе квасно уздизање („terumah hames“) у заблуди, мора да надокнади пуну вредност и још $\frac{1}{5}$, а ако намерно, слободан је од плаћања надокнаде, чак и од вредности ложења.¹

Ово су ствари² којима човек врши своју дужност на пасху: са пшеницом, јечмом, кусмим, šiboleт-ом, ſual-ом, зоби, дамај-ом, првом десетином од које је већ узето уздизање, другом десетином, посветама које су извршене (Лев. 27), а свештеници (још) са окрајком од теста³ и уздизањем. Али никако: са плодовима од којих није узета десетина, ни са првом десетином од које није одељено уздизање, нити са другом десетином или посветама које нису извршене.

Не може се извршити дужност са колачима жртве захвалне (Лев. 7, 12) ни са колачима назирејства (Број 6, 15.) ако су направљени за себе (личну употребу), али (ако су приређени) за продаје на тргу, може се њима извршити дужност.⁴

А ово је зелење⁵ којим човек врши дужност на пасху: hazeret 'ulšim, mrkva, harhavinā и magog [горко зеље].

Испуњава се [пропис] тиме, било да је свеже, било да је сухо, али никако ако је сложено [укишењено] или пржено или кувано. И оно се здружује по мери, у величини једне маслине. Испуњава се и са стапком од њих и са дамајом и са првом десетином од које је одељено њено уздизање и са другом десетином и посветама које су извршене.

¹ Како на пасху квасно нема никакве вредности, чак не представља ни вредност материјала за ложење, ако неко једе, намерно, квасно и ако зна да је то квасно, узима се да не мора никакву накнаду платити свештеницима, којима терума припада, јер их није оштетио. Ако је то једење у незнању, мора се платити.

² То јест од којих се пеку бесквасни хлебови.

³ „Halla“ = Број. 15, 18.^a

⁴ Ако неко направи колаче да принесе захвалну жртву или за назирејски завет, неможе са тима колачима славити пасху, јер су већ предодређени за другу жртву. Но ако су приређени за продају, а не за директно жртвовање, онда се могу употребити за пасху.

⁵ Зелење („jeraqot“) које се употребљава као предјело пасхалне вечере; значење имена није сигурно. Једно је обично, које се обично употребљава код сваког јела, а друго је специјално, пасхално, т-зв. „magôr“ горко зеље (Излаз. 12,8).

Не сме се „mursan“ за кокоши натапати, али се може кувати¹. Жена не сме натапати „mursan“ да понесе са собом у купатило, али може суво намазати по своме телу.

Не сме се пшеницу жвакати, да се метне на своју рану, јер она ускисава.

Не сме се брашно сипати у сок од воћа² или у сенф. Ако се усуло има се сместа појести. Раби Меир забрањује и то.

Не сме се [пасхално јагње) кувати³ ни у каквој текућини нити у воћним соковима. Али се сме тиме мазати и умакати у то.

Вода коју употребљава пекар мора се просути, јер може ускиснути.

III. ДЕО.

И ово се мора уклонити на пасху: вавилонски кутах⁴ међанско пиће⁵, едомска киселина⁶, египатско пиво, бојило бојадисача, колач од квасца пекара и лепак писара. Раби Елиезер вели: и женске помаде.

Ово је главно правило: све што је нека врста жита, има се уклонити на пасху. Ове [споменуте ствари] су у забрани [укључене], али због њих нема истребљења⁷.

Тесто које се налази по странама наћава, ако га има на једном месту у величини маслине, има се уклонити. Ако га је мање, вреди као да је уништено због незнатне [количине]. А тако исто је и при питању нечистоте. Ако се [тесто] незнатно примећује, онда оно дели, али ако хоће да остане [уз наћве],

¹ Да не ускисне за време пасхе пшеница и брашно, одређује се како се треба радити.

² „Haroset“ је неки сок од воћа и поврћа, помешан са сирћетом, који је служио за умакање горкога зеља при пасхалној вечери.

³ Пасхално се јагње мора пећи (Излаз. 12, 9).

⁴ „Kutah“ неко пиће из млека, соли и хлеба (Gem. 42a. Strack-Pesachim 6. Beer 124). Име од перзијског: „katah“ (Levy Neuhebräisches und chaldäisches Wörterbuch).

⁵ Šekhar „hammadi“ = међанско пиво, прављено од јечма (Pes. Gem. 42b).

⁶ „hornes ha'edomi“ едомска киселина, али овде под „едомски“ разуме се сигурно римски („rumi“), јер је иза разорења храма 70 год., обични израз, као на пр. и „galut 'edom“ и ако се мисли на римско ропство.

⁷ „karet“ искључење (истребљење) из свете заједнице (Излаз 12, 15).

вреди као наћве.¹ Глуво тесто² је забрањено, ако је [друго] с њиме [у исто време замешено] ускисло.

Како се одељује нечиста хала³ на празнични дан? Раби Елиезер вели: нека јој она [домаћица] не даје имена док се не испече. Бен Бетера вели: нека је баци у хладну [воду].⁴ Раби Јосуа вели: То није квасно за које се опоменуло са: „да се не види“ (Излаз. 17, 7) и „да се не нађе“ (Излаз. 12, 19) него нека ју [халу] одели и нека ју остави до на вече, а ако ускисне, ускисне.

Рабан Гамлиел вели: Три жене смеју заједно месити и пећи у једној пећи, једна за другом. [Остали] научењаци веле: Три жене смеју се бавити око теста, једна да меси, друга да спрема а трећа да пече.

Раби Акиба вели: Нису све жене једнаке, нити сва дрва (за ложење), нити све пећи. Ово је главно правило: ако се (тесто) почне уздизати,⁵ нека га излупа са ладном (водом).

Накисло тесто⁶ мора се спалити; но ако га когод једе, слободан је.⁷ Потпуно ускисло (тесто)⁸ мора се спалити, ко га једе дужан је (заслужује) смрти. Које је накисло тесто? Које је као рогови скакавца. А потпуно ускисло? Чије су се пруге помешале једна с другом, (тако) вели рabi Јуда. (Остали) научењаци веле: једно као друго, ко (од њих) једе, заслужује смрт.

¹ Ако је у наћвама остало, по рубовима, теста у величини једне маслине, а у време када се све квасно има уклонити, оно је онда нечисто. Но такво тесто не преноси своју нечистоту на наћве, које могу постати нечистима само од првостепене нечистоте. Оно, дакле чува наћве да не постану јаче нечистима, зато одељује („hoses“) нечистоту. Али ако теста има мање, онда се не сматра засебним делом, него се потпуно идентификује са наћвама и ту је онда првостепена нечистота.

² „baseq hereš“ „глуво тесто“ је оно, које не даје од себе никавог гласа када се руком удара по њему, а то значи да још није ускисло (Levy Neuhebräishes und Chald. Wörterbuch, код „baseq“).

³ „Halla“ је комадић теста који мора домаћица одсећи од теста при сваком мешењу, и спалити на ватри као посвету Богу. (Број 15, 18, 21), са назнаком да је то „halla“.

⁴ Хладна вода спречава врење а у празничне дане не сме се никаква светиња спаљивати (Beer, Strack).

⁵ т. ј. ако почне да ускисава.

⁶ „se'irg“ је тесто које је тек почело да ускисава.

⁷ „patug“ т. ј. слободан је од казне бичевања или истребљења из свете заједнице.

⁸ „sidiq“ је потпуно ускисло тесто.

Које је кисело тесто? Свако, чији је изглед постао блед као у человека чија коса стрши.

Ако падне четрнаести (нисан) у суботу,¹ то нека се све (квасно) уклони пре суботе, (тако) вели Раби Меир. (Остали) научњаци веле: „у своје време“. Раби Елазар бар Садук вели: уздизање (*terumâ*) (уклања се) пре суботе, профане ствари (*hulim*) у своје време.

Ко пође да закоље своје пасхално јагње, или да обреже свога сина, или да једе веренички ручак у кући свога таста, па се сети да му у кући има кваснога, мора се вратити, ако може да се врати и да уклони [квасно], и дужност да испуни, али ако не може [да се врати], мора га [квасно] у своме срцу прогласити ништавним². [Ко крене] да спасе [Јеврејина] од разбојника или из реке или из пламена или из рушевина, нека га [квасно] у своме срцу прогласи ништавним. Али ако [иде] да светкује суботњи одмор,³ [има] сместа да се врати. Исто тако ко је изишао из Јерусалима, па се сети да му је у руци освећено месо.⁴ Ако је прошао Sofim⁵ нека га спали на месту [на ком је], али ако није [прошао], нека се врати и нека га спали пред Бир-ом⁶ са дрвима [која су одређена] за жртвеник.

И за колику [количину теста] се мора вратити? Раби Меир вели: И за ово и за оно, ако је у величини једнога јајета. А научњаци веле: освећено месо, ако је у величини маслинке, а квасно [ако је] у величини јајета.

¹ У суботу се не сме спаљивати или уклањати квасно, но научњаци узимају да се сме до 11 сати до подне („*bizemanin*“ = у своје време).

² Т. ј. да се одриче свакога поседа над њим.

³ „*Šebitâ*“ је по вољи одабрано место где ће се прославити празник или суботњи одмор. Од тога места може се у сваком правцу отићи само 2000 лаката далеко („суботњи ход“, *Erubin* 4,7).

⁴ Освећено месо [од жртава] сме се изнети из Јерусалима (Strack, Pes. 9. Anm. 33).

⁵ *Sofim* је висина 7 стадија северно од Јерусалима идентична са Σκοπός код Јос. Флавија (De bell. II. 19,4. 7 V, 2, 3, 2, Antiqu. 11, 8, 5.) арамејски Σαφίν (Strack, Pes. 9. Anm. 34), на којој се Тит утаборио када је опсадао Јерусалим. Ко угледа Јерусалим са те висине, мора да раздере одећу од жалости за св. градом (Moed Katan 8,36).

⁶ *Bira* = кула, *тврђа* = βαρίς, али не кула Антонија, него сам храм (Schürer. Geschichte des jüd. Volkes II 331.; Beer. o. c. 131. Anm. III. 8a).

IV. ДЕО

На месту где се обично ради у навечерје¹ пасхе, сме се радити до по подне. На месту где се [обично] не ради, не сме се радити. Ако неко оде из места где се ради, у место где се неради, или из места где се неради у место где се ради, то нека му се наметну тешкоће места одакле је отишао и тешкоће места куда је отишао. Али нека не чини измене [изнимку]. Због цепања [које би наступило].

Исто тако ко плодове седме године² пренесе из места где су [већ] престали, у место где [још] нису престали, или из места где [ош] нису престали у место где су [већ] престали, мора их се уклонити. Раби Јуда вели: иди и донеси их себи и ти. На месту где је обичај да се продаје поганима („gojim“) ситна стока нека се продаје. На месту где није обичај да се продаје, не сме се продавати. Али ни на једном месту несме им се продавати стока (говеда³, телад и (магарећа) пулад, нити без мане ни са маном. Раби Јуда дозвољава [да се продају] са маном. Бен Бетера то дозвољава за коње.

¹ „argē pesahim“ предвечерја, навечерја, пасхе; као за суботу тако је и за остале празнике па и за пасху, дан пре празника важио као предспрема за празник, као наше „предпразднице“, зато се и зове παρασκευή (Jos. Ant. 16, 6, 2. Марк. 15, 42. Мат. 27, 62. Лук. 23, 54. Јов. 19, 31, 42.) у очи суботе: προσάββατον (Суд. 8, 6.). док се у Талмуду обично зове. „'erev“ = вече, при чему се додаје и име празника да се боље означи („šabbat“ „pesah“ и т. д.) Навечерје пасхе је 14. нисан, односно већ 13. нисан у вече (од заласка сунчевог), до заласка сунчевог 14 нисана, када већ почиње по јеврејском рачунању пасха, односно 15 нисан. И код речи: ἡλθεν δὲ ἣ ἡμέρα τῶν ἀζύρων ἣ ζειτ ὥνεσθαι τὸ κάσχα (Лука 22, 7) по нашем рачунању мисли се на 14. нисан када се по подне клало пасхално јагње. За Јевреје је то већ 15. нисан односно први дан празника. Петнаестог нисана није се смело ништа радити и све је било затворено, а то је важно за дан смрти Христове. (Исп. Beer o. c. 93. 131. Апт. IV. 1a)

² Седма година „šebi'it“ је суботна година, у којој је сва земља морала почивати (Лев. 25,1 след.). Шта је родило само од себе по пољима и по дрвећу, то је требало да служи за храну. Ако би се штогод од којих плодова спремало у посуде, то се смело јести само дотле док има истих таких плодова и у пољу, а чим би их нестало у пољу, морали би се уништити и из посуда (Šebit IX, 4,5).

³ „Beheim gassa“ велика стока која се употребљава за посао. Како Јеврејин несме радити на први дан празника пасхе (Излаз. 12,16. Број. 28,18), то и његова стока мора имати суботњи одмор (Излаз. 20,10), и за то се не сме стока продавати да не изгуби свој празнични одмор. Та се забрана односи на продају стоке већ 3 дана пред пасху (Aboda zara 1,6; Beer 134. IV, 3).

На месту где је обичај да се једе печење у пасхалним ноћима, нека се једе. На месту где није обичај да се једе [печено месо] нека се не једе. Сме се запалити светло на месту где је обичај да се пали у ноћи дана измирења. На месту где није обичај да се пали, не сме се палити. Пали се у синагогама¹ и у школама² и у мраћним прилазима и код болесника.

Сме се радити на месту где је обичај да се раде послови деветога Ав-а.³ На месту где није обичај да се ради, несме се радитити.

Али ученици научењака⁴ морају светковати по свима месстима. Рабан Симом бен Гамлиел вели: Сав се народ има сматрати ученицима научењака.

Научењаци веле: У Јудеји се раде послови на навечерје пасхе (све) до подне, а у Галилеји се не ради цело време. У ноћи (навечерја 13. на 14. ћисан) присталице Шамајеве забрањују, а присталице Хилелове дозвољавају, док сунце не огране. Раби Меир вели: сваки посао који се започео пре 14. (нисана) може се завршити на 14, али не сме се ниједан започети 14. па макар се могао и завршити (14.).

Научењаци веле: три заната смију свршавати посао у навечерје пасхе до подне: кројачи и бербери и прачи. Раби Јосе бен рabi Јуда вели: и ципелари.

Могу се насађивати кокоши 14. (нисана); ако квочка скочи (са јаја), сме се повратити на њено место (на јаја), а ако цркне може се насадити место ње друга.

Испод ногу стоке може се (ђубре) очистити 14. (нисана), а на празник нека се (само) скупља у страну.

Може се ићи по посуде и донети их из куће занатлијине, ако и нису потребне за празник.

Шест ствари учинише Јериихоњани: три им (научењаци) забранише, а три им не забранише. Ово су што им не забра-

¹ „Batē kenesijoth“ куће скупљања = синагоге.

² „Batē midrašoth“ куће проучавања (Библије и Талмуда) = школе. —

³ „betiša beav“ деветога Ава 70. год, после Хр. разорио је Тит, јерусалимски храм (Taanith IV, 6.), због чега је тај дан дан жалости исто тако као што је и за вавилонског ропства био 7. ав дан жалости, јер је у тај дан Навуходоносор био разорио соломонов храм (II. Цар. 25,8 исп. Захар. 7,37; Beeg. o. с. 136, IV. 5,a).

⁴ Talmide hakhamim, јер је сваки раби имао прилично велики број својих ученика.

нише: што су оплођавали урме цео дан,¹ што су спајали шема (молитву)² и што су жели и везивали снопље пре приношења омер-а,³ и није им се забранило. А ово им забранише: што су дозвољавали (за јело) вештачки оплођене плодове који припадају светишту, што су јели у суботу плодове (са земље) који су опали (са дрвета)⁴ и што су остављали и код поврћа угаопља (необран).⁵

Шест ствари учини Језекија цар Јудин.⁶ За три су га хвалили, а за три га нису хвалили. Он даде одвукти кости свога оца⁷ на носилима од конопаца и они га похвалише. Он разби змију од мједи⁸ и они га похвалише. Он скри књигу лекова⁹ и они га похвалише. А за три га не похвалише. Он одкова врата храма¹⁰ и посла цару асирском и не похвалише га. Он затвори воде горњег Гихона¹¹ и не похвалише га. Он уметну у (месец) нисан (још један) нисан и не похвалише га.

¹ На вештачки начин т. ј. што су цвет мушких дрвeta доводили у везу са оним женског дрвета.

² Ђета (чуј!) је вероисповедање састављено из Деутероном, 6, 4—9. 11, 13—21 и Број 15, 37—41 које се има говорити свакога дана увече и ујутру са одређеним умечима. Јерихоњани су говорили без прекида између стихова 6,4 и 6,5 (Gem. 5,6 а).

³ Према Лев. 23, 10 морао се следећи Šabbat иза 15. нисана (обично 16. нисана) принети први сноп „Опег“ од нове жетве у храму. Пре тога приношења није се смело жети. Јерихоњани нису пазили ни на то.

⁴ Плодови који падну суботом на земљу не смеју се тога дана јести (Strack. Pes. 12, Апт. 25).

⁵ „Ре‘а“ је крај њиве који се обично има оставити непожет (Лев. 19,9. 23,22) и то обично житарице и воће; „кривица“ је Јерихоњана у томе што су и од поврћа остављали један део необран. И ако се у св. Писму вели да се то има чинити због сиротиње т. ј. да њој припада тај необрани део, свакако је по среди старо анимистичко или демонистичко веровање о духу (демону) поља, дрвета, биљке и т. д. којему треба оставити један угао са плодом на ораници да се ту задржи до нове сетве. (Beer. Pesahim 139, Апт. IV. 8 b. Eerdmans u Festschrift. Nöldekes 1906, S. 671).

⁶ Цео овај одељак је „barajta“, мишљење танкита (учитеља Мишне) које није примљено у Мишну. Ми је цитирало по Beer-u о. с. стр. 140.

⁷ Ахас-а, који се спомиње као безбожан владар II. Цар. 16,1.

⁸ „Nehuštan“ (II. Цар. 18,4).

⁹ „sefer refu‘ot“ нека врачарска књига.

¹⁰ Скинуо златне плочице са врата (II Цар. 18, 16).

¹¹ Испор. II. Цар. 20, 20 II. Дневн. 32,3—30.

V ДЕО

Свакидашња редовна жртва¹ клала се око осам и по (часова) и приносила се око девет и по. У навечерје пасхе клала се око седам и по а приносила се око осам и по, па био то обични дан или субота. Ако је навечерје пасхе пало у навечерје суботе,² клала се (редовна жртва) око шест и по и приносила се око седам и по, а пасхално (јагње) иза ње.

Пасхална (жртва) која се није клала у њено име³ и (чија се крв) ухватила и однела (до жртвеника) и њоме се прскало (на жртвеник)⁴ не у њено име, или у њено име и (уједно) не у њено име, или не у њено име и (уједно) у њено име,⁵ неупотребљива је. Како то: у њено име и не у њено име? Као пасха[лна жртва] и као мирна жртва.⁶ А како то: не у њено име и у њено име? Као жртва мирна и као пасха[лна жртва].

¹ „Tamid“ је редовна жртва (једно јагње) која се имала стално приносити свакога дана ујутру и у вече (Излаз. 29,38 след. Број 28,4.). Осам и по часова када се по подне клала, по нашем рачуну је два и по подне, а девет и по, три и по по подне. По Јосифу Флавију пасхална јагњад клала се између 3—5 сати (Bellum judaic. VI, 9,3. Beeg. o. c. 141, Апт. VIa).

² Навечерје суботе („егев ſabbat“) је петак. Како заласком сунчаним већ настаје субота, када се несме ништа радити, мора се и клање пасхалне жртве (и њено спремање за јело) извршити пре него што настане субота.

³ т. ј. није намењена односно назначена за пасхалну жртву.

⁴ При клању сваке животиње која је била одређена за жртву, хватала се крв („qibbel“) у сребрну посуду и стално се окретала да се крв не згруши, затим се брзо односила до жртвеника (holikh, hillakh) и запљускавало по стенама жртвеника или се прскало („zagaq“).

⁵ При клању пасхалног јагњета сви ти елементи жртвовања т. ј. клање („ſahat“), хватање крви (qibbel), доношење до жртвеника („hillakh“, „holikh“) и прскање („zagaq“), морали су наступити, иначе је жртва невредна односно неупотребљива. При томе се морало нагласити [назначити] да је то клање и т. д., само за пасху, а никако да се тиме јагњетом приноси и каква друга жртва, т. ј. да је оно предодређено само за пасхалну жртву [у њено име], али не [уједно] и за какву другу: ако је јагње најпре заклано с наменом за каку другу жртву, па се тек накнадно усхте назначити за пасхално, неможе се тако учинити.

⁶ Једно те исто јагње не може бити и пасхално и жртва мирна. Мирна жртва (или спасења: „ſelamim“) је жртва која се приносила када је човек хтео да изрази своју захвалност (благодарност), молбу, жељу или завет Највишем Бићу. Таква жртва може се приносити само онда када је човек у миру са Богом т. ј. када није прекорачио његов закон, није у стању греха т. ј. када се очистио од греха жртвом за грех („hataith“) или за крвицу („ašam“).

Ако је клана за оне који је не [могу] јести,¹ који јој не могу суделовати,² за необреза не и за [култски] нечисте, неупотребљива је [„pasūl“]; [али] за оне који је могу јести и који је не [могу] јести, који могу суделовати и који немогу суделовати, за обрезане и за необрезане, за [култски] нечисте и чисте, дозвољена је за употребу [„kašer“].

Ако је клана прије подне, неупотребљива је, јер је казано: „између вечери“. [Ако је клана] пре редовне свакидашње жртве [„tamîd“], вреди [„kašer“], само један мора да меша њену крв, док се не прска крвљу редовне, но ако се и пре прскало, вреди.³

Ко коле пасха[лно јагње] уз квасно, огрешава се [„преступа“] о [заповед]: „не учини“. Раби Јуда вели, то [исто важи] и за тамид. Раби Шимон вели: [ко коле] пасху, с тим назначењем, четрнаестога [нисана] крив је, али ако не [коле] с тим назначењем, слободан је [од казне]; и за све остале жртве, било с назначењем им или без њиховог назначења, слободан је. На [полу] празник [ако је с назначењем], слободан је, а без назначења, крив је И за све остале жртве, било с назначењем им или без њиховог назначења, крив је, изузев жртву за грех ако ју је заклао без њеног назначења.

Пасха се клала у три партије, јер је казано: „и нека је коле сва заједница збора Израиљева између већери;“ [дакле:]

¹ „šellô l'e'okhelav“ т. ј. ако је тако слаб да не може да поједе јела у величини маслинке на пр. болесник или изнемогли. (Pes. Gemara 61a — 61b.)

² „šellô limepijav“ који јој нису прибројани. У случају да је нека породица малобројна да не може појести јагње, имају се више таких породица здружити („habura“); ако се неко није пријавио раније, не може јести пасху, јер није „прибројан“.

³ Као што је већ напред споменуто, испред пасхалне жртве морала се принети редовна свакидашња жртва (tamid), дакле и клање пасхалног јагњета морало се обавити иза клања „tamida“. Нарочито то и због тога, што је пасха наступала тек на вече, а у закону је одређено да се пасха има клати „између вечери“ (Излаз. 12,6) односно „између сунца“ т. ј. пред залазак сунца. Ако се, ипак, случајно догодило да је пасха заклана пре tamida, морало се најпре прскати крљву последњега па тек онда пасхе, а како само топла и течна крв символише живо љубиће, односно његову душу [исп. Лев. 17,11], морала, се у том случају, крв стално мешати у посудама које су имале шиљате облике на дну, да се не могу нигде, случајно, остати до прскања на жртвеник.

заједница и збор и Израиљ.¹ Када би ступила прва партија и напунило се предворје [храма], затварала су се врата предворја. Затрубили би (левити) у трубе, затим ускликтали и [опет] затрубили.

А свештеници су стајали ред по ред, и у рукама им [беху] сребрне посуде и златне, и никако нису били помешани. А посуде нису имале равно дно, да се не могу оставити, да се крв не згруша. [Када] је заклао [пасхално јагње] Израиљац, а свештеник ухватио [крв], пружао је своме другу [суседном свештенику], а његов друг своме другу. [Овај] је примао пуну [посуду] а враћао је празну. Свештеник, најближи жртвенику, запљускивао је једним замахом [„запљускивањем“] према основи [жртвеника].²

Када би изашла прва партија, улазила би друга, када би изашла друга, улазила би трећа. Како је поступала прва [партија], тако јо чинила и друга и трећа. Они су изговарали халел,³ а када би га свршили, понављали су га, а када би га поновили, изговарали су [га и] трећи пут, и ако се у њихово време није изговарало по трећи пут. Раби Јуда вели: у њихово време трећа партија није стизала до речи: „узљубих јер Јахве услишава“,⁴ пошто их је било [веома] мало.

Какви је [био] поступак у радни дан, таки је [био] и у суботу, само што су свештеници прали предворје,⁵ што није било по вољи научењацима. Раби Јуда вели: „врч беше напуњио [свештеник] измешаном крљу, и једним замахом зашљу-

¹ Како се спомињу три израза за народ: заједница („qahal“,) збор („'edâ“) и Израиљ („Isra'el“) мисли се да је то намерна деоба на три дела, због чега се врши клање у три партије, и ако у закону (Излаз. 12,6) нема никаквог основа за то, нити се тако што мислило.

² Жртву је обично клао, северно од великог жртвеника (Schürer o. с. II. 345), онај који ју је доводио, док су остale функције вршили свештеници (по II. Дн. 35,11 крв хватају левити). Прскањем крвљу и спаљивањем претилине (Лев. 1,11. 4,18. Број 18,17) извршавао се главни жртвени пропис, Крв је отицала кроз цев подземним каналом у долину потока Кидрана (Joma V, 6; Strack, Beer. 146, V, 7, a).

³ „Hallel“ = Псалми 113—118.

⁴ т. ј. до првог стиха 116. псалма. Свако је настојао да се угура у прву или другу партију, да што пре стигне кући, да се може на време одржати празнична вечера (Beer. o. с. 147. Апт. V, 7 b.).

⁵ Предворје храма било је попложано мрамором и прало би се на тај начин да се затвори један од одводних канала који је пресекао предворје и тако би вода преплавила предворје (Beer. 147. V 8a).

скао је [свештеник] стене жртвеника“. Али научењаци се не сложише с њим.¹

Како су се вешала [заклана пасхална јагњад] и одеравала? Гвоздене куке беху укуцане у зидове и стубове, на којима се вешаху и одераваху. За свакога за којега не беше места да обеси, беху ту танки глатки штапови, који би се метнули на своја леђа и на леђа свога суседа, па би се вешало [јагње] и одрало. Раби Елиезер вели: Ако се дододи да четрнаести [нисан] буде у суботу, нека се метне своја рука на леђа свога суседа и рука суседова на своја леђа, и нека се [јагње] обеси и одере.²

Када би се расекло [јагње], извадили би се делови за жртву, метнули у посуду и принели на жртву [„да се претвори у дим“] на жртвенику.

Када би изашла прва партија³ сместила би се на брегу храма, друга на хелу,⁴ а трећа на своме месту. При сумраку разишли би се и пекли своју пасху.

VI ДЕО

Ово су ствари које на пасху потискују суботу:⁵ њено клање, прскање њене крви, чишћење њене утробе и приношење [„претварање у дим“] претилине. Али њено печенje и испирање

¹ „dam hatt'arōvet“ крв од разних јагањаца која је текла по дворишту па се измешала и тако лежала, већ охлађена и згрушана. Неко од ревносних свештеника покупио је и ту крв и истресао ју крај основе жртвеника, јер је сигурно мислио да сва крв из животиње мора доћи на жртвеник. Научењаци („hakhamim“) то не одобравају, јер како крв није топла, не символизира живо биће, дакле није у духу Лев. 17,11 (исп. и Pesah. Gemara 65 a.b „dam šehannafeš josea bo, tekaper, dam še'en hannefeš josea bo 'eno tekaper“ = крв с којом изађе живот [душа], очишћава [од греха], крв с којом не изађе живот [душа] не очишћава.

² У суботу се нису смели узимати штапови и метати на леђа, јер се тиме нарушава суботњи одмор, и због тога се одређује да руке морају послужити место штапова.

³ Мисли се на суботу [ако у њу падне 14 нисан], јер се у том случају јагњад смела носити кући тек иза заласка сунчаног, где се затим пекла (Beer, o. c. 148 Апт. V. 10 b.).

⁴ „Hel“ је простор од 10 лаката шарине који је опкољавао зидове унутарњег предворја; — у њега је водило 15 степеница, док је из њега, на вратима унутарњег предворја, било 5 степеница (Middot, II. 3. Josif Flav. Bellum jud. V, 5,2.)

⁵ Т. ј. могу се обављати па макар била и субота, и тако рећи за њих престаје забрана суботњег одмора односно невршења.

њене утробе, не потискују [суботу]. Њено стављање [на леђа] и њено доношење [кући] изван [суботње] границе¹ и отсецање пришта [бубуљицу], не потискују [суботу]. Раби Елиезер вели: потискују. Раби Елиезер је рекао: шта, ако клање, које [пада] под појам „посао“, потискује суботу, зар неће потискавати суботу ови који [падају] под појам суботњег одмора [šeħuth]? Рече му рabi Јосуа: Празник [„празнични дан“] те побија. Што су огласили за дозвољено на њега, [пада] под појам суботњег одмора. Раби Елиезер му рече: Шта је то Јосуа? И како може служити за доказ оно што је дозвољено [произвољно] за оно што је заповеђено? Раби Акиба му одговори: прскање [кровљу] те побија јер је оно заповеђено а [ипак пада] под појам суботњи одмор, и не потискава суботу. Дакле не чуди се због тога, што и ако су заповеђени и [падају] под појам суботњег одмора, не потискавају суботу. Раби Елиезер му рече: а ја то поричем. Шта, ако клање, које је од појма „посао“ потискује суботу, зар да не потискује суботу прскање [кровљу] које је од појма „суботњег одмора“? Раби Акиба му рече: Обратно, шта, ако прскање које је од појма „суботњи одмор“, не потискује суботу, зар да не потискује суботу клање, које је од појма „посао“? Рече му рabi Елиезер: Акибо ти извраћаш! Шта је писано: „између вечери у своје [одређено] време, било у радни дан било у суботу“. Рече му Акиба: наведи ми [доказ из Св. Писма за]: „одређено време“ за све, као и „одређено време“ за клање! Као главно је правило, рече рabi Акиба: „сваки посао који се могао свршити у навечерје суботе, не потискава суботу“. Клање, које се није могло свршити у навечерје суботе, потискава суботу.

Када се [у које време] приноси с њом [пасхалном жртвом] празнична жртва [„hagiga“]²? У време, када се принела у радни дан [„hol“], у чистоти и у оскудици.³ Али у време, када се

¹ „teħum“ суботња граница, суботњи ход, је пут што је дозвољен у суботу т. ј. две хиљаде лаката од места становања (Josif. Antiqu. XIII. 8, 4. Дела апостолска 1,12).

² Уз пасхално јагње приносиле су се још и празничне жртве „hagigā“, које су се јеле пре или после пасхалног јагњета, јер је од јагњета често западао врло мали комадић на појединце. Испор. II Дневн. 30, 32, 35 след.

³ „bim'etū'at“ т. ј. онда када је јагње тако мало, да сваком припада ситан комадић од њега.

принесе у суботу у обиљу¹ и нечистоти, не приноси се с њоме и празнична жртва.

Празнична жртва приносила се из говеда и ситне стоке, из јагањаца и коза, мужјака и женки, а јела се између два дана².

За [пасхално јагње] које је заклано у суботу, али не с том наменом, мора се принети жртва за грех. За остале жртве које су заклане с пасхалном наменом, ако нису прикладне [за жртвовање], мора се принети [жртва за грех], а ако су прикладне, разрешава се. Раби Елиезер захтева [да се принесе] жртва за грех, док рabi Јосуа разрешава. Раби Елиезер му примети: шта, ако пасха која разрешава [ако је] с њеном наменом, чим се промети та намена, обавезује [на жртву за грех], зар код жртава које су забрањене [да се немогу принети у суботу] са становитом наменом, ако се промени та намена, није оправдано да обавезују [да се принесе жртва за грех]? Раби Јосуа му одговори: не, јер ако велиш за пасхалну жртву код које се променило на нешто недозвољено, зар ћеш [то] рећи за [остале] крвне жртве, код којих се променило на нешто дозвољено?³

Рече му рabi Елиезер: Побијају те жртвени делови за заједницу (који се приносе), јер су они дозвољени са њиховом наменом, али ко коле друге са њиховом наменом, обавезан је.³³ На то му одговори рabi Јосуа: не! Ако тако говориш за жртвене делове заједнице, за које постоји одређена мера, зар ћеш рећи и за пасху, за коју нема одређене мере? Раби Меир вели: и онај који коле у име жртвених делова за заједницу, није обавезан.

Ако се клало за оне који не могу јести и за оне који не суделују, за необрзане и [култски] нечисте, дужан је [да принесе жртву за грех]. За оне који могу јести и који не могу

¹ „bimerubē“ у „множини“ т. ј. да само јагње може задовољити госте.

² т. ј. мора се појести у једној ноћи.

³ Према Левитској 4,27 след. одређује се принашање жртве за грех „hatt’ath“ за нехатне грехове. И ако когод нехотице згреши принашањем на жртву у суботу таке животиње која се не може принети у суботу, као пасхално јагње (на пр. женско), мора принети жртву за грех. У томе се оба рабина слажу. Дискусија је, само, око тога, да ли се мора принети жртва за грех и код јагњета које одговара законским прописима, али је пре тога било намењено за неку жртву, која се не може принети у суботу. У суботу се могу принети само јавне жртве, док се за приватна лица не могу приносити, сем пасхалног јагњета.

јести, за учеснике и неучеснике, за обрезане и за необрезане, за [култски] нечисте и чисте, није обавезан.

Ако се закоље, па се примети да [јагње] има погрешку, дужан је. Ако се закоље, па се примети потајна погрешка, није обавезан.

Ако се закоље, па се дозна да су власници повукли [од њега] своје руке или да су умрли или да су постали [култски] нечистима, није обавезно [принашање жртве за грех], због тога што је клано са дозволом.

VII. ДЕО

Како се пеке пасха? Ражањ од шипковине [граната] забо би се од средине његових уста до његове задњице, а његове цеванице и утроба метнули би се у његову унутрашњост. [То су] речи раби Јосе Галилејца. Раби Акиба вели: То је као неко кување; него се обеси извана на њем [јагњету].

Не сме се пећи пасха на [жељезном] ражњу или на роштиљу. Раби Садок вели: догодило се код рабана Гамалиела, да је рекао Табији своме слузи: иди и испеки нам пасху на роштиљу.

Ако додирује зид пећи има се на томе месту огулити.¹ Ако капље од његовог сока на зид и на њега [на јагње] натраг, нека се уклони његово место. Ако капне његов сок на брашно, нека му се место уклони са прстима.

Ако се премазало са уљем уздизања,² ако је [за] друштво свештеничко, могу јести, али ако је израиљско [лаичко], нека се испере ако је још пресно [јагње] а ако је [већ] печено, нека се огули споља. Ако се премазало са уљем од друге десетине, нека се не узима новац од друштва, јер се не може разрешити у Јерусалиму друга десетина.

Пет предмета долазе [на жртвеник] у [култској] нечистоти, али се не смију јести у [култској] нечистоти: 'омер, и два хлеба [потресања], и хлебац предложења, и жртве мирне за заједницу,

¹ Јер ватра не допире директно до јагњета него га топлина зида пеке, а то несме да буде.

² Зејтин при уздизању [„егита“] припада свештеницима и они га могу јести, док га лаици не смију, јер је освећено.

и јарчеви младина.¹ Пасха која долази [на жртвеник] са [култском] нечистотом, може се и јести у нечистоти, јер од почетка долази [на жртвеник] само за јело.

Ако је месо постало [култски] нечисто а претилина осталла [чиста], несме се прскати крвљу. Ако је претилина посталла нечиста а месо остало [чисто], може се прскати крв [на жртвеник]. Но код [осталих] освећених [жртава] није тако; такође ако је месо постало нечисто а претилина [чиста], прска се крв.

Ако је сабор [заједница] постао [култски] нечист, или његова већина, или се свештеници онечистили а сабор [остао] чист, врши се у нечистоти. Ако је посталла нечистом мањина сабора [заједнице], то чисти врше прву [пасху], а нечисти другу [пасху].

Пасху, чија се крв шкропила, а после тога се дознало да је била нечиста, плочица [великог свештеника]² чини благопријатном.³ Ако је личност посталла нечистом, плочица не чини благопријатном јер су рекли: назиреја и онога који спрема пасху чини плочица благопријатним код нечистоте крви, али плочица никако не чини благопријатним код нечистоте личности. Ако је посталла нечистом „нечистотом понора“, плочица чини благопријатном. Ако је сва посталла нечистом или већина од ње, нека се спали пред Биром са дрвима [од жртвених] дрва. Ако је постао нечистим мањи део или оно што је преостало, нека се спали у својем дворишту или на својим огњиштима са властитим дрвима. Тврдице је спаљују пред Биром, да се могу користити дрвима [жртвених дрва].

Пасха која је изнешена [из града], или је посталла нечистом, мора се одмах спалити.

¹ Тачно се набрајају ствари које се приносе у култској нечистоти. 'Омер је први спон од нове жетве који се спаљивао на вел. жртвенику 16 нисана (Лев. 23, 9—14). „Šete lehem“ су „lehem tenufâ šetajim“ (Лев. 23, 17), који су се приносили пре жетве јечма за празник седмица („ševuot“ Лев. 23, 15) а били су од квасног теста. Хлебац предложења („lehem panim“) су хлебови који су се метали у светињу пред лице Божје („panim“). Стajали су у два реда по шест (Изл. 25, 30 Лев. 24, 5.). Жртве мирне за заједницу („zivhe šalmê sibbur“) = Лев. 23, 19.

² „hasis“ златна плочица на турбану првосвештеника (Изл. 28, 36—38) на којој је натпис: „светиња Јахвеова“ („qodeš la'adonaj“).

³ Златна плочица делује магијски и освећује жртву.

Ако су власници постали нечистима или су умрли, нека јој се промени лице¹ и нека се спали шеснаестога. Раби Јоханан бен Берока вели: и таква се [пасха] мора одмах спалити, јер нема живога ко би је јео.

Кости и жиле и што је преостало, нека се спали шеснаестога. Ако се дододи да шеснаести падне у суботу, нека се спали седамнаестога, јер они не потискују нити суботу нити празник. Све што се једе код израслог бика, једе се и код нежнога јарета, и врхови леђа. Ко пребије кост у [култски] чистог пасхалног јагњета, нека се казни са четрдесет удараца бичем. Али ко остави нешто од чистога, а од нечистога сломи кост, не бичује се четрдесет [пута].

Чланак [уд] који излази делом [напоље], нека се реже док не дотакне кост и нека се гули док не дотакне чланак [зглоб], па [затим] нек се одсече. Код [осталих] освећених [жртава] нека се одсече са секирицом, јер при томе нема [забране] ломљења костију.

Од довратка према унутра је унутарњи простор. Од довратка према вани је спољашњи простор. Прозори и дебљина зидова важе као унутарњи простор.

Ако два друштва једу у једној кући, нека једни окрену своја лица овамо и нека једу, [а други] нека окрену своја лица онамо² и нека једу. Котао за грејање [воде] нека буде у средини. Чим слуга устане да помеша [вино], нека затвори своја уста и окрене своје лице,³ док не доспе до свога друштва и не једе.

VIII. ДЕО

Ако за жену, за време док је у кући свога мужа, закоље [пасху] њен отац, а и њен муж закоље за њу, нека једе од мужевљеве. Ако је отишла да први празник проведе у кући свога

¹ т. ј. да се месо поквари.

² Претпоставља се да може бити толико људи да не буде места, па два друштва (*še'et habhurot*) морају јести у истој простирији. Да се ипак сачува изглед да су то два засебна лица, морају си окренути леђа.

³ Оба друштва имају једнога, заједничког, слугу, који уједно суделује при једењу пасхе само у једноме од тих друштава. Ако треба да помеша вино са водом другом друштву [не своме], мора окренути главу од тога друштва и свршити им посао, па се вратити своме друштву.

оца, па ако закоље за њу њезин отац а закоље и њезин муж,
нека једе на месту на којем јој се свиди.

Сироче за које је клао [пасху] скрбник, нека једе на месту
на којем му се свиди, слуга [роб] двојице компањона, нека не
једе од [пасхе] обадвојице. Тко је упола слуга [роб] а упола
слободњак, нека не једе од [пасхе] свога господара.

Ако тко каже своме слузи: иди и закољи за мене пасху,
може јести ако је заклао јаре; ако је заклао јагње може [исто
тако] јести. Ако је заклао и јаре и јагње, нека једе од првога.
Ако је заборавио [слуга] што му је рекао његов господар, како
да поступа? Нека закоље јаре и јагње и нека каже: ако ми је
мој господар наложио јаре, нека буде јаре за њега а јагње за
мене. А ако ми је мој господар наложио јагње, нека буде јагње
за њега а јаре за мене. Заборави ли његов господар што му
је наложио, обадвоје [јаре и јагње] морају доћи у спалиште,¹
али су ослобођени од спремања друге пасхе.

Ако тко каже својим синовима: ја ћу клати пасху за
онога који се први од вас успне у Јерусалим, то је први за-
добио свој део чим своју главу и већи део свога тела покаже
у граду, а [затим] пушта да му браћа крај њега задобију
[свој део].² Увек може на њој [пасхи] [толико] суделовати, да
свакоме појединоме припане од ње колика је маслина. Могу
суделовати, и своје руке повући од ње, — док се не закоље.
Раби Симон вели: док се крвљу не прска [на жртвеник] за њега.

Ако ко пусти друге да с њиме буду на његовом дёлу, то
могу [остали] да му издаду његово, па он једе од свога а они
једу од њиховога.

За онога који има капавац, ако је [већ] два пута видео [цу-
рење], коле се пасха седми дан.³ Ако је [већ] три пута приме-
тио [цурење], коле се за њега осми [дан]. Исто тако и за ону
која чека дан за даном [крварење], коле се други [дан]. Ако

¹ „bet hassefera“ сигурно, место у околини храма, где су се такви
остаци спаљивали [крематориј], али се, иначе, незна где је било.

² Да потакне своје синове да брже стижу у Јерусалим, отац, који
је већ у Јерусалиму да коле пасху, може рећи да ће је наменити ономе који
први стигне у Јерусалим. Остале браће су онда као његови гости.

³ „Zav“ је уопште сваки који примети да му из полног органа нешто
цури [то су „zovim“ Лев. 15,1. — 15], а односи се и на мушки и на женске.
Овде се можда мисли на гонореу.

је приметила два дана [цурење крви], коље се за њу трећега [дана], док се за ону која има тешење крви¹ коље осмога.

За онога ко је у жалости и који разгрђе рушевину,² као и за онога коме је обећано да ће бити пуштен из затвора,³ [затим] за болесника и старца који могу појести у величини маслинке, може се клати [пасха], али да се за све те не коље због њих самих, да је [пасху] не учине [„доведу“] неупотребљивом. Због тога нису обавезани, ако због њих настане неупотребљивост, да спремају другу пасху, сем онога који разгрђе рушевине, јер је он [већ] од почетка био [култски] нечист.

Не сме се клати пасха за појединца. [То су] речи раби Јуде, док раби Јосе дозвољаља. Исто тако ако је друштво и од сто [лица] или не могу појести [добити] ни колика је маслинка, не сме се клати за њих. Не сме се састављати друштво од жена, слугу [робова] и малих [деце].⁴

Онај који је у жалости нека се окупа и нека једе своју пасху увече, али никако [да не једе] од [осталих] освећених [жртава]. Тко чује за смрт [својих рођака], и тко си скупља кости [једнога мртваца],⁵ нека се окупа, па [затим] нека једе

¹ „шомегет“ је жена којој се случајно дели крв ван обичног месечног времена, док је „hazzavâ“ свака која болује од дугог крвотока (испор, Марк. 5,25)

² „опен“ је онај који је у великој жалости [за врло близким сродником] док мртвац није сахрањен. После сахране је „'abel“ (Levy). „Hamefaqeah baggall“, ако се догодила несрећа, па се нека кућа срушила и унутра има побијених.

³ Можда се мисли на амнистију о празнику пасхе (Исп. Јов. 18, 39).

⁴ Према пропису Изл. 23, 17, да сви мушкирци морају долазити три пута у години пред Јахвеа, узима се да су они главни учесници, и то они, који могу пешке („regalim“ читано као „raglajim“ Изл. 35, 14) стићи у Јерусалим, и да свако друштво („habura“) мора бити састављено од њих, док саме жене, деца и робови нису способни за вршење законских прописа (Hagiga 1,1.)

⁵ „Hammélaqet lo 'asamot“. У јелинистичко време и код Јевреја је настало обичај да тело мртваца лежи у земљи само годину дана т. ј. док тело не иструне и остану кости, које су се затим копале, завијале у платно („afiqarsin“ = ἀφικέρσιον) и стављале у сандучић из цедровине или неког камена (gelosqemâ' = γλωσσόκορδον; Јован. 12, 6. 13, 29). Ти су се сандучићи закапали, затим, у пећине или у земљу (Sam. Krauss Talmudische Archäologie II. S. 78. Leipzig 1911). Чудновато је да се таквоме скupљачу костију овде одређује да буде нечист само један дан, док је према Број. 19, 16. сваки који се дотакне костију човечијих или гроба, нечист недељу дана. Можда се и ту изражава грчки утеџај као и у укравашавању гробова.

од освећених [жртава]. За прозелита,¹ који је постао прозелитом у навечерје пасхе, присталице Шамајеве веле да се окупа, па [затим] нека једе своју пасху увече. Али присталице Хилелове веле: тко се одели од покожице² је као онај који се одели од гроба.³

IX. ДЕО

Ко је био нечист или на далеком путу, па није прославио прву, нека слави другу [пасху]. Ако је превидео или је био у нужди, па није прославио прву, нека слави другу [пасху]. Ако је тако, зашто је казано: нечист или на далеком путу? Због тога што су ти слободни од истребљења,⁴ док они потпадају под истребљење. А шта је далеки пут? Од Модијита⁵ напоље и према мери одатле на све стране. [То] су речи раби Акибе. Раби Елиезер [напротив] вели; од прага предворја храма па даље. Раби Јосе рече: због тога је тачка изнад [слова]⁶ „he“, да се означи да то заиста није далеки [пут], него да [се мисли] од прага предворја храма, па даље.

Каква је разлика међу првом и другом [пасхом]? Код прве је важила забрана: „да се не види и да се не нађе“,⁷ док се код друге може имати квасно и бесквасно. Код прве је обавезно за време [њеног] јела да се поје халел, а код друге није обавезно да се поје халел за време [њеног] јела. И код ове и код

¹ „Ger“ је сваки иноверац који пређе јудејству (*χροσίλυτος*). Мора се обрезати (Изл. 12, 48), а уз то се мора и купати [крштење] („tevilâ“); (Schürer: Geschichte jüd. Volkes im Zeitalter Jesu Christi (1905) III 181). Хилеловци заступају строжије становиште да таки не може јести пасху истога дана када је прешао у веру, јер је нечист као онај који се оделио од гроба.

² Покожица (‘orlâ) на мушким члану (graerutium), која се уклања обрезањем.

³ т. ј. толико је нечист сваки који долази из варвара у свети народ, па због тога мора бити нечист, према Број. 19, 16., седам дана.

⁴ Из свете заједнице.

⁵ Није тачно да ли Modiit или Modeim (Beer o. c. 177. IX 2b), али се свакако мисли на завичај Макавеја, који је био око 28 km. од Јерусалима (Guthe: Kurzes Bibelwörterbuch 1901, 441.) Ко је даље од њега не мора клати пасху него мора славити другу.

⁶ У Број. 9, 10 изнад крајњег слова „he“ у речи („gehoqâ(h)“) стоји једна тачка која треба да означи да то „he“ треба брисати. Оно, наиме, означава женски род, а реч треба да стоји у мушком роду.

⁷ Квасно у кући.

оне мора се појати халел док се спрема, а једе се печена, уз бесквасне хлебове и горке траве, и [обе] потискују суботу.

Пасху која је у [култској] нечистоти дошла [на жртвеник], не смију јести болесни од капавца и крвотока, које имају менструацију и породиље. Али ако су јели, ослобођени су [од казне] искључења. Раби Елиезер ослобађа [дозвољава] и за улажење у светиште.

Каква је разлика између египатске пасхе и пасхе [каснијих] поколења.¹ Египатска пасха спремала се од десетога [нисана], и било је прскање [крвљу] са китицом исопа по горњем прагу и по оба довратка и јела се у журби једне ноћи, а код пасхе поколења треба се цела седмица.

Рече рabi Јосуа: чуо сам да се замена пасхе може пријети и да се замена пасхе не може принети.² Ја [то] не могу да објасним. Примети рabi Акиба: Ја ћу [то] да објасним. Пасха[лно јагње које се изгубило], па се нашло пре клања [замене] пасхе, нека пасе док не добије [какву] ману, па онда нека се прода и нека се принесе за његову цену жртва мира. Тако [нека се поступа] и са његовом заменом. [Ако се чашло] после [крања замене] пасхе, нека се принесе за жртву мира. Тако [нека се поступа] и са његовом заменом.

Ако ко излучи женско [јагње] за пасху³ или мушки од две године, нека [јагње] пасе док не добије ману, па [онда] нека се прода а за његову цену нека се принесе жртва драговољна. Ко излучи пасха[лно јагње] па му крепа, нека не приноси место њега његово младо као пасха[лну жртву], него као жртву мира.

Пасха[лно јагње], ако се помешало са [осталим] кланицама [животињама одређеним за жртву], нека пасе док (сви) не добију ману, затим нека се продају, па нека се купи за цену најбоље [животиње] што је међу њима [за жртву] те врсте, и за цену најлепше међу њима за ову [жртву], а за разлику цене, мора

¹ „Pesah misraim“ и „pesah dorot“ према Излаз. 12,1 и Излаз. 12,14. т. ј. хоће да се растумачи разлика у прописима да се пасха има славити једну ноћ (Излаз. 12,8) и седам дана (Изл. 12, 15—19).

² Према Лев. 27, 9—10. ако неко заветује једно живинче да ће га принети на жртву, не сме га променити са другим, или больим или горим, него мора принети баш то живинче. Али ако га промени онда припадају храму (одн. свештенику) и једно и друго т. ј. и заветовано живинче и његова замена (temuratō).

³ За пасху се приноси само мушки живинче (Изл. 12, 5).

[дотични] да сноси штету из свог иметка. Ако се помешало међу првенцима [стада], рabi Симон вели: ако се [пасхално] друштво [састоји] из свештеника, могу [га] јести.¹

Ако [пасхално] друштво које је изгубило своје пасха[лно јагње] рекне некоме: иди и тражи и закољи [пасху] за нас, па он оде и нађе и закоље, док они [међутим] узму [друго] и закољу, ако се његово заклало прво, онда он једе од свога и они једу с њим. Но ако се њихово пре заклало, онда он једе од свога а они од њиховога. Ако се није могло сазнати које се од њих прво заклало или ако су заклани у исто време, [онда] он једе од свога или они не смеју с њиме јести. А њихово име да дође у спалиште [крематориј], али су ослобођени од спремања друге пасхе.²

Ако им је рекао: ако задочним закољите и за мене, па оде и нађе [јагње] и закоље [га], а они [дотле] узму [друго] и закољу, ако је заклало најпре њихово, они нека једу од свога а и он нека једе с њима. Ако је најпре заклало његово, нека он једе од свога а они од њиховога. Ако се није могло сазнати које се од њих прво заклало или ако су заклани у исто време, нека они једу од свога или он не сме јести с њима и његово име да дође у спалиште [крематориј]. Но [у том случају] ослобођен је од спремања друге пасхе.

Ако је он њима рекао и они [опет] њему рекли, једу од првога. (Ако се не може сазнати које је од њих заклано прво, то оба имају да дођу у спалиште). Ако он њима није рекао и они [опет] њему нису рекли, [онда] нису обавезни једни другима.

Ако су се помешала пасхална јагњад од два друштва, једни си одабирају једно [јагње] а и други си одабирају једно. Један од тога [друштва] прелази другоме [првоме] и нека овако кажу: Ако је ово пасхално јагње наше, то нека буду твоје руке повучене од твога и суделуј при нашем [јагњету], а ако је ово пасхално јагње твоје, то нека буду наше руке повучене од нашега и ми ћемо суделовати при твоме [јагњету].³ Тако исто

¹ Јер само свештеници смију јести првине, које су посвећене Јахвеу (Излаз. 13, 2, 13 и Број 18, 17).

² Због тога што је главна сврха постигнута т.ј. извршено је прскање крви на жртвеник и за њих, пошто је било одређено јагње и за њих и ако га не могу јести.

³ Како пасхално јагње, које је за то одређено, не сме бити ни једну минуту без господара, морају си два друштва, чија се јагњад помешала, помоћи на тај начин, да оделе по једнога члана од себе и да га пријуже

[имају да поступе] пет друштава од по пет или од по десет [особа]. Одабирају по једнога из свакога друштва, и тако имају да говоре.

Ако су се помешала пасхална јагњад двојице [лица], то нека си одабере један и други по једнога. Овај нека си узме за судеоника некога са улице и онај нека си покрај себе узме за судеоника некога са улице. Онај нека дође овоме и онај нека дође ономе и нека рекне овако: Ако је ово пасхално јагње моје, то нека буду твоје руке повучене од твога, и ти суделуј при мome, а ако је ово пасхално јагње твоје, то нека буду моје руке повучене од мoga, и ја нека суделујем при твоме.¹

X ДЕО

На навечерје пасхе, кад је близу минха,² нека нико [ништа] не једе³ док се не смркне.⁴ Ако је и какви сиромах у израиљу, нека не једе, док не седне за стол.⁵ Нека му се не даде мање од четири врча вина, макар се узели и из посуде за сиротињу.⁶ Нека му се⁷ помеша први врч. Шамајевци веле: [најпре] нека изговори благослов дана, а затим нека из-

---

другоме. Тада делегат се, онда, одриче у име свога друштва пасхалног јагњета, ако је случајно припало другоме, и сматра се гостом тога друштва.

¹ Сада и ови који су познани са улице [испор. Матеј 22, 1 след.] сачињавају са власницима једно пасхално друштво („haburâ“) и на тај начин могу бити делегати крај једнога и код другога и одрицати се јагњета.

² Мисли се, или на клање вечерње жртве или на њено принашање.

³ Свакако једна врста поста, да се што достојније спреме за једење пасхе, као и код нас пред причешћем.

⁴ Исп. Марк. 14,17. ὄψιας γενομένης.

⁵ Ако какви сиромах и целога дана, или више дана, није имао шта да једе, ипак му се не сме дати да једе док не почне пасхална вечера, док се не „испружи“ за стол. По грчко-римском обичају, наиме, и јевреји су за време гозбе били испружени (лежали) на неке врсте дивану („mittâ“, κλίνη, lectus), који је био застрт простирачима, при чему се наслањала лева рука на јастуку, а десном се јело (у Нов. Завету ἀνακεῖσθαι: Мат. 9,10. 26,7 20. Марк. 2,15. 6,22. 14,18. 16,14. Лук. 7,49. Јов. 12, 2. 13,23, καταθεῖσθαι Марк. 14,3. Лук. 5,29. ἀναπίπτειν Лук. 14,10. 22,14) испор. и Ис. Сирах 41,19. Песма над песм. 2,7. Јестир. 1,6. 7,8).

⁶ „tamhiuj“ „зделица за сиротињу“, у којој су се скупљали прилози за сиротињу.

⁷ „Io“-„њему“, не односи се на сиромаха него на празничног домаћина (старешину) који руководи целом прославом за време јела, изриче благослов, одговара на постављена питања итд.

говори благослов над вином. А Хилеловци веле: [најпре] изговара благослов над вином а затим изговара благослов дана.¹

Пред њега се доноси јело. Он умаче „hazeret“ [зелење] док не доспе до пружања залогаја.²

Пред њега се доносе бесквасни хлебови [massa] и зелење [„hazeret“] и кисело [„haroset“]³ (и два кувана јела) и ако „haroset“ није заповеђен. Р. Елазар бен рabi Садук вели: заповеђено је.

У храму [за време постојања храма], доносило се пред њега само пасхално јагње.

Помешао би му се други врч. А затим пита син.⁴ А ако још нема разумевања у сина,⁵ поучава га његов отац [да пита]. „Чиме се разликује ова ноћ од свих [осталих] ноћи?“ Јер у свима [осталим] ноћима умачемо једанпут, а ове ноћи двапута. У свима [осталим] ноћима једемо квасно и бесквасно,⁶ ове ноћи само бесквасно. Јер у свима [осталим] ноћима једемо месо печено, пржено и кухано, а целе ове ноћи [само] печено.

Према способности синовљевој да разуме, поучава га његов отац. Он почиње са жалосним,⁷ а завршава са хвалом, и он излаже [тумачи]: од речи „луталица Арамејац беше мој отац“.⁸ [све] док не заврши цели одељак.

Рабан Гамиел вели: сваки који на пасху не говори ове три ствари, није испунио своју дужност [наиме]: [о] пасхи,

¹ После мешања вина са водом говоре се два „благослова“: над вином и празником.

² Пре једења пасхе морају се јести нека предјела, зелење. „Залогај“ (pat“) је комадић бесквасног хлеба („massot“) Beer. 191.

³ „haroset“ је киселasti сос од воћа, зачина, и сирћета у који се умаче горко зеље [„magor“] да му се уклони оштрина.

⁴ Са другим врчем почиње пасхална хагада (Излаз. 12,26. 13,8).

⁵ т. ј. ако је тако мали да још не разуме шта се говори. Отац га поучава и тумачи верске прописе своје религије и на тај се начин деца васпитавају, још од најмањих ногу, у религиозном духу и у упознавању обичаја, прописа и истине своје вере.

⁶ Ако се хоће, може се и у остale дане јести бесквасне хлебове.

⁷ „Genut“ т. ј. оним што је срамотно за Израиљ из давних времена, а то је идолопоклонство (Pesahim Gemara 116 ab: на пр. „негда бише наши оци идолопоклонци“ Ис. Нав. 24, 2) или ропством у Мисиру („бијасмо робови у Мисиру“ Девтероном. 6, 21.). Отац би дакле, најпре почeo да говори о томе а завршио би са великим делима Јахвеовим које је учинио за Израиљ.

⁸ „'arami 'oved 'avî“ Девтероном. 26, 5.

[о] бесквасним хлебовима, [о] горком зељу [„*me ḥorim*“.] [О] пасхи, јер је обашао [„*pasah*“] Господ куће наших отаца у Мисиру. [О] бесквасним хлебовима, јер су се оцеви ослободили. [О] горком зељу, јер загорчаваху Мисирци живот наших отаца у Мисиру.

(У свакој генерацији мора си сваки замишљати као да је он сам изишао из Мисира, јер је казано: „и казаћеш сину својему у тај дан говорећи: ово је за оно што ми је учинио Господ кад сам излазио из Мисира“ [Излаз. 13, 8.]).

Због тога смо дужни да благодаримо, славимо, хвалимо, величамо, уздижемо, узвисујемо Онога, који је учинио над нама и над оцима нашим сва та чудеса, и он нас је извео из ропства у слободу [из беде у радост и из жалости на празник, из мрака у велику светлост и из робовања у ослобођење], [због тога] ћемо пред њим да запојимо Алилуја.¹

Докле [до којега места] се поји?² Шамајевци веле: до [речи]: „мати се весели синовима“, а Хилеловци: до [речи]: „гранит и извор водени“. А завршава се [тумачење], са избављењем.³ Раби Тарфон вели: „који нас је избавио и спасао оце наше из Мисира, и дао нам да ову ноћ достигнемо и да једемо у њој бесквасно и горко зеље“. А [даље] се никаква завршна [формула] не говори. Раби Акиба вели: „да нам Јахве наш Бог и Бог отаца наших даде да доспемо до [осталих] празника, који нам долазе, у миру, да се обрадујемо због подизања твога града, веселећи се твојој служби. И ми ћемо овде јести од пасхалних жртава и кланица, чија крв досиже зидове Твојега жртвеника, да буде пријатна, а ми ћемо ти благодарити за наше избављење. Да си благословен Ти Јахве, избавитељу Израиља“.

¹ Мисли се на појање халела, (Псал. 113—118), које сада почиње. —

² Колико треба од халела одпојати, иза другог врча, мишљења се разилазе. Шамајевци држе до краја 113. псалма, док Хилеловци захтевају и 114 псалам до краја.

³ Т. ј. на kraју тога излагања о славним делима Јахвеовим изриче се formula благодарности („*berakha*“ = благослов), као што је већ и иначе обичај и пропис код Јевреја, да се за све благодари Богу, и да се на kraју посла, или јела, молитве или чега другога, изриче кратки благослов (благодарност) Богу за тај посао. На пасху: благодарност због избављења са формулом коју наводе равини у тексту.

Меша му се трећи врч, а он [затим] говори благослов над својом трпезом [јелом]. [Затим] четврти [врч]. Завршава халел¹ и говори над њим благослов за песму.

Између ових врчева може се пити, ако се хоће пити, али између трећега и четвртога не сме се пити.

Не разилазе се [судеонци вечере] одмах; иза пасхалне вечере је „аріомин“.² Ако су [само] некоји заспали, могу [остали и даље] јести; али [ако су] сви [заспали] не сме се даље јести. Раби Јосе вели: ако су задремали, могу [и даље] јести, али ако су тврдо заспали, не смију даље јести.

Пасха, после поноћи, чини руке култски нечистима.³ Што се хтело бацити и што је преостало, [исто тако] онечишћавају руке.

Ако се изговорио благослов за пасху, излишан је [благослов] за кланице. Ако се изрекао благослов за кланице, није учињен непотребним [благослов] за пасху; то су речи раби Исмаела. Раби Акиба вели: Овај не чини излишним онај, нити онај чини непотребним овај.

ЗАВРШЕН ЈЕ ТРАКТАК О ПАСХИ

(Haslat massekhet „Pesahim“).

¹ Са другим врчем заправо је већ права пасхална вечера „завршена“, зато се и говори „berakha“ за избављење из Египта, док се иза трећег врча већ говори и благодарење за вечеру (.berakh 'al mezonot!). Иза четвртог врча изрецитира се завршетак халела (према шамајевцима Пс. 114—118, а према хилеловцима Пс. 115—118). Карактеристична је забрана пића између трећег и четвртог врча, и ако се не наводи разлог зашто се не дозвољава.

² „аріомин“ = ἀριόμιν = ἀγκώμιον (Beer o. c. 74. Апм. 4.; 75) = празнична песма, често са опходом, уз коју се прикључују и посластице или воће (Pesahim gem. 119 в.; 37 в.), а често и разуздана гозба.

³ Пасха се сме јести само до пола ноћи (Zevah. V. 8; Baneth), зато је после пола ноћи већ „tabu“.